

Munkatársak: Németh Gergő, Szücsi Frigyes, Klausz Attila.

PRANDER PÉTER

272. Pázmándfalu, Réti-földek

(KÖH 78547)

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, B, Ró

2011. december 10-én helybéli vadászok értesítettek, hogy Pázmándfalu É-i külterületén, a Réti-földek dülőben, a Pázmándi-ér és a Gyíkhegyi-erdő közötti kis magaslaton, a helyi vadásztársaság kezelésében lévő földterületen a szántás bronztárgyakat fordított ki. Másnap reggel a bejelentőkkel együtt a helyszínre siettünk, hogy a leletgyűjtést összegyűjtsük és annak további pusztulását megakadályozzuk.

A két vadász az előző napon elkezdte összegyűjteni a tárgyakat, helyenként 30–40 cm-es mélységben is leásva utánuk, de mikor tudatosult bennük, hogy jelentősebb anyagra bukkantak a további bontással felhagytak. Az általuk kiemelt tárgyak közt egy ép szárnyas balta, csüngők, falerák, bronzszegecsek és lemeztörödékek voltak. A vadászok által megjelölt területet fémkereső műszereinkkel átvizsgálva újabb ép és töredékes tárgyakat találtunk és sikerült lokalizálnunk a kincsegyüttes bolygatatlan magját is. A depólelet több száz összetörött, összeolvadt és ép tárgyat tartalmazott. Az anyag zömét szegecsekkel összefogott, erősen megrongált, bronzlemezből készült tárgyak töredékei alkották. Ezek mellett számos ép tárgy – szárnyasbalták, tör, csüngők, pitykék, szíjlesztők, falerák – is belekerült az együttesbe.

A kincslelet bontásával és dokumentálásával párhuzamosan elkezdtük tágabb környezetét is átvizsgálni, hogy az esetleg távolabb került darabokat is összegyűjtsük. Ekkor került elő az előző kincstől kb. 3 m távolságban egy újabb kincsegyüttes, amely 1 „U” alakban összehajtott bronzkardot, 1 rövidebb kardot, 1 bronzvésőt, 4 bronzlándzsát, 1 bronzkést, 1 összepréselt és szegecselt bronzlemez tartalmazott.

Mindkét kincslelet köré egy négyzet alakú kis szondát ástunk és ezekben bontottuk ki, ill. dokumentáltuk őket. A 2. kincs szelvényének sarkában egy kerek gödör föltjának részletét sikerült megfigyelni. Az objektumból kerámiát nem sikerült gyűjtenünk.

December 22-én újra felkerestük a két kincs lelőhelyét, abban a reményben, hogy egy intenzívebb fémkereső műszeres vizsgálattal további tárgyakat menthetünk meg. Ez alkalommal a magaslat egészét átvizsgáltuk és kb. 10–15 m-re a két kincstől egy kb. 20 m átmérőjű körön belül, több törött bronzkardpenge és markolatpenge darabot találtunk. A legalább három kard töredékeit tartalmazó együttest egy szétszántott kincsegyüttes maradványként értelmeztük, noha itt egyetlen darabot sem sikerült eredeti helyzetében megtalálnunk.

Az előkerült leletgyűjtések a HaA1 periódusba keltezhetők.

A három kincslelet környezetében néhány kisebb római bronztárgy töredéke, római érme és jellegtelen őskori kerámia is előkerült.

Munkánkat az OTKA T037315 sz. pályázata által támogatott, a késő bronzkori bronzkincseket és a bronzdeponálás szokását kutató program részeként végeztük.

Munkatársak: Losonczy Máté régész, Sándor Lajos fémkereső műszeres technikus, Fülöp Kristóf, Novák Mariann, Tarbay János Gábor, Tóth Farkas Márton egyetemi hallgatók

V. SZABÓ GÁBOR

273. Perkáta, Homokbánya

(KÖH 29279)

(Pest megye) U, B, Kö

A lelőhely a településtől ÉNy-i irányban helyezkedik el a Piskolai-patak, majd a Cikolai vízfolyás Ny-i oldalán lévő domboldalon. A 62-es sz. főút Perkáta elkerülő kivitelezésének kapcsán folytak a lelőhelyen 2009-óta feltárási munkák. 2011-ben egy megmaradt betonút alatti területen végeztünk kutatást.

A feltárt 1258 m²-en 54 objektumot (67 stratigráfiai egységet) tártunk fel. A kutatási terület a patakhoz igen közel esett, itt egyre vastagabb humuszréteg fedte az objektumokat. A legdélebbi részen az objektumok nagy része a barnás színű szubhumuszban helyezkedett el. Az egész felszín fedett volt, a különböző régészeti korszakok objektumai gyakran egymást vágták. A középkor időszakából jelentősebb két épület – egy többszörösen letapasztott padlójú és egy paticsomladékos, alapárkos – maradványa, melyek nagy mennyiségű leletanyagot szolgáltatottak. A területen megjelenő két őskori időszaknak, a középső neolitikumnak és a késő bronzkornak nagy méretű gödreit tártuk fel szintén jelentős mennyiségű kerámiával és állatcsonttal.

Munkatársak: Koller Melinda és Török Ágnes Szonja.

KOVÁCS KATALIN

274. Perkáta, Nyúli-dűlő

(KÖH 29289)

(Fejér megye) B, LT, Ró, Á, Kk, Kú

A 62-es sz. főút Perkátát elkerülő szakaszának építése előtt, 2009. június 2-án kezdett megelőző feltárást 2011. szeptember 2-án fejezték be a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai. A feltárási területen egy, a 10. század végétől a 16. század első harmadáig élő középkori falu és temetői, továbbá egy késő bronzkori település és temetője, valamint egy kelta falusias jellegű telep került napvilágra, mindösszesen 6 hektár területen. A jelenségek száma 8661 volt. A 2009–2010-ben végzett feltárássokról igen részletes jelentést közöltünk,⁶⁹ amelyet most a legfrissebb eredményekkel egészítettünk ki.

Késő bronzkori település és temető (7. sz. temető): A település további épületmaradványait tártuk fel a Pistolai-patak partjához közeli területen, valamint a fölötté húzódó domboldalon. Sajnos a későbbi korszakok területhasználata miatt erősen sporadikus információk a bronzkori település tekintetében hoztak érdemi új eredményeket.

A középkori templom körüli temető területén kerültek elő újabb temetkezésre utaló urnatöredékek, azonban ezek egyike

⁶⁹ RKM 2010, 323–326.

sem tekinthető *in situ* állapotnak a bronzkor tekintetében. Minden esetben a középkori temetkezések teljes egészében megsemmisítették a feltételezhető bronzkori urnasírokat. Támpontként szolgálhat azonban néhány bolygatatlanul megőrződött urnasír a templom körüli temető északi peremén az 1. középkori temető területén.

Késő La-Tène település: A településrészlet további földbe mélyített épületeinek maradványait sikerült feltárnunk. Megállapítható, hogy kivétel nélkül minden épület tűznek esett áldozatul. A település életének a végét jól jelezheti, hogy római kori leletanyag 1-2 kisebb *tegulat*-töredék kivételével nem került elő. A leletanyag tisztítása és feldolgozása előtt úgy tűnik, hogy a római foglalást éppen csak megélt településsel számoltunk. Azt azonban ki kell emelnünk, hogy harci cselekmények nyomait azonosítani nem lehet. Egyetlen épületben sem került elő elhunyt és a területen sem helyi sem római *militaria* nem volt. A település területén került elő temetkezés (de nem temető), azonban ez nem volt köthető egyértelműen egyik régészeti korszakhoz sem.

A középkori templom: A templom helyét egy összekevert, habarcsos, apró kötőanyag-tetőcserepes folt mutatta a feltárás kezdetén. Nem véletlenül: falait, egy 3–4 m hosszú alapozási szakasz és helyenként néhány nagyobb kő kivételével szinte maradéktalanul kitermelték és elhordták. Ennek ellenére meglepően sok információt sikerült rögzíteni az ásatás során. Mindenek előtt azonosítható volt két, esetleg három építési periódus, amelyek végleges korhatározását a leletanyag, s főként a templom építésével bolygatott sírok leleteinek feldolgozása nyomán majd a későbbiekben tudjuk véglegesíteni.

A legkorábbi építmény rendkívül kicsiny, 6,9×3,45 m-es volt. Egy 2/3 köríves és egy ehhez kapcsolódó enyhén íves, de inkább egyenes falszakasz maradt fenn belőle. A Ny-i és É-i oldalon nem volt azonosítható folytatása. Fontos tényező, hogy a biztosan templomként meghatározható periódus szentélyfala követi ennek a korábbi építménynek ívét. Megmaradt alapozásrészelei szinte kivétel nélkül római kori faragott kövekből készültek. Ezek között található kocsijelenes-sírkő töredéke is, amelyen nem csak a középkori habarcs maradványai figyelhetők meg, hanem egy másik, korábbi kötőanyag maradványai is, amelyek valószínűleg még egy római kori, 3–4. századi másodlagos felhasználásra is utalnak. Ezt a korai építményt idővel visszabontották, helyenként alapjait is kiszedték. E beavatkozás keltezéséhez adalék az egyik falkiszdedési helyen előkerült Zsigmond (1387–1437) érem valamint egy – a viszsza-bontott épület elterített habarcsos törmelékére ráásott – sír is, amelyben a kisleányt ugyancsak a 15. századra keltezhető spirálsodronyos pártával temették el. Némileg gyengíti e jelenségek kronológiai jelentőségét, hogy a 14–15. századtól jelenik meg az a szokás, hogy nem csupán a kegyúr temetkezhet a templomba, hanem mások is. Az épület visszabontását így nem is jelezhetik a templomban korábbi temetkezések és a falkiszdedésbe is kerülhetett egy Zsigmond-kori, az egykori falat is érintő beavatkozás, esetleg egy mostanra megsemmisült temetkezés során az érme. Mivel nem áll rendelkezésre szűkebb keltezés segítő lelet vagy egyéb adat, az építmény keltezése tág határok között mozog a római kor vége és az Árpád-kor között. Lehetett akár a középkort megelőző korú és ismeret-

len rendeltetésű épület éppen úgy, mint a templom alapozásának esetleges megerősítése, de amint a későbbiekben szó lesz róla, ezt kizárhatjuk. Végül, de nem utolsó sorban nem lehet elvetni egy önálló középkori, szakrális épületet sem, bármilyen töredékes és atipikus is az alaprajza. Mindenesetre a későbbi templom kőanyagának kitermelése – a sok apró részlet ellenére is – gyakorlatilag teljesen megsemmisítette az értelmezéshez szükséges információkat.

Az e romokra emelt templom már nagyobb méretű volt (szentéllyel együtt 12,3 m hosszú és 7,3 m széles). Jóval sekélyebbre alapozták, mint a korábbi épületet: alapozás alja lényegében ugyanazon mélységig nyúlt le, mint ameddig az előző falait visszabontották, de nem építkeztek rá sehoh e korábbi alapokra. Ahol a korábbi épület alapjait kiszedték, a kövek helyét visszadöngölt habarcsos-törmelékkel pótolták, és a templom alapozásának aljával megegyező szinten öklömmel kövekkel „fedték le”. Ez a megfigyelés csökkenti minimálisra annak a lehetőségét, hogy az egyelőre első periódusnak nevezett építési fázist alap megerősítésnek tekintsük. A templom szentélyzáródásának formája nem teljesen egyértelmű. A szentély alapozási árka és alapfal maradványai félkörívré, esetleg patkó alakra utalnak, amelyek Árpád-kori építés mellett szólnak. Azonban a szentély ÉK-i szakaszának szögben törő külső vonalvezetése a sokszögzáródást is megengedi. Így e templom, építési koraként a 14–15. század fordulója is szóba jöhet. Ezt a tört vonalvezetést azonban az álló falazaton kívülről látható habarcseldolgozás, illetve más helyeken annak hiánya inkább elveti.

A templom bejárata gyaníthatóan a D-i oldalon, közvetlenül a szentély és a hajó csatlakozásánál nyílt. Ennek épített nyoma ugyan nem maradt fenn, de a templom körüli temető bejáratától odavezető utat azonosítani lehetett és a falkiszdedés is mintha egy kapuzatra utalna. A templom belsejében – a szentély és a hajó találkozásánál – egy kő-tégla falazatú kriptát is létesítettek. Ez a kövek újkori kibányászása során szinte teljesen megsemmisült, aljáról legalább 5 elhunytához tartozó maradványok kerültek elő, teljesen feldúlt állapotban. Az azonban jól érzékelhető volt, hogy a kriptá létesítésével belebontottak az első periódusba, illetve, hogy a kriptával a diadalív alapját jelentősen gyengítették.

A templom építéséhez több mint 20féle kőzetfajtát használtak. Ezek egy része az első perióduséval egyező, de több kő esetében felmerül, hogy azokat újfent római kori romoktól hozhatták ide.

A belső tér festett volt, néhány apró töredék alapján akár figurális ábrázolással is számolhatunk. A templom boltozására utalhat több, az épülettől kissé távolabb lelt bordatag. A tetőt egyenes végződésű, illetve hódfarkú cserepekkel fedték. Lehetséges azonban, hogy e tetőcserepek egyik vagy másik típusa már a templombővítés építkezéseire tartozott, esetleg az egyenes végű darabok inkább a padló burkolására szolgálhattak.

A biztosan templomként meghatározható épület második periódusában É felől egy 9,3×4 m alapterületű, kőszentély, támpilléres helyiséggel bővült, mely oldalkápolna és sekrestye vagy akár hajóbővítés is lehetett. Ennek építéséhez már a Mórággyi-rögből származó köveket használtak, így elképzelhető, hogy a könnyen elérhető római romok ekkorra elfogytak,

vagy csak valamely más, például tulajdonjogi okból nem fértek már hozzá. Amennyiben a templom első periódusának építése még az Árpád-korban történt, akkor fontos adalék e bővítés építési időpontjához, hogy K-i falát ráépítették egy Anjou-kori érmével keltezhető sírra.

A templom pusztulását legkorábban I. Mátyás (1458–1490) uralkodásának idejére tehetjük, mivel a templomból származó építési törmelék is megtalálható volt az egyik övező árok Mátyás érmékkel keltezhető feltöltési rétegében.

A megtalált templomról a Perkátára vonatkozó 15–16. századi okleveles adatok alapján felvethető, hogy az a több ízben említett Szűz Mária tiszteletére szentelt templommal azonosítható. A kérdést természetesen a Hosszú- és Kereklaposi-dűlőben elterülő másik késő középkori kun szállásrész feltárása tisztázhatná véglegesen.

A középkori temetők: A 2011-ben befejezett temetőfeltárások a korábban ismert eredményekhez képest új eredményekkel is szolgáltak. A temetők területén együttesen, mintegy 5000–5100 körüli elhunyt maradványainak feltárását végeztük el. Az eredeti eltemettek száma 7000 körül lehetett, s ennek megfelelően a földben hozzávetőleg további 1500–2000 sír található, többségében az 1–2. sz. Árpád-kori temetőkhoz tartozóan. Az eddigi adatok alapján megállapítható, hogy egy összetett, több temetőt (1. kora Árpád-kori soros temető; 2. Árpád-kori templom körüli temető kerítőárok nélkül; 3. templom körüli temető kerítőárokkal – kun szállástemető; 4. késő középkori utótemetkezések a templom körüli temető területén; 5. késő középkori/kora újkori, kis létszámú különálló temető; 6. késő középkori/kora újkori temető, amely a templom közvetlen közelében terül el, s feltehetően részben az 1. sz. temetőre ráfed; 7. bronzkori vegyes rítusú temető) is magában foglaló rendszerről van szó, amelyből az 1–4. temető, illetve temetkezések ugyanazon a helyszínen találhatóak, míg az 5–7. temetők más, vagy legalább részben más helyszíneken.

A kun szállás: A késő középkori kun időszakban (14. század–16. század első harmada) a falu területe már a templomtól Nyra helyeződött át, és a domboldalon lefutva átlépte a Pistolai-patak vonalát is. Itt már földfelszíni épület is található. Egy újkori árok szerencsétlen módon az egyetlen egyértelműen azonosítható földfelszíni épület legészakibb szobáját semmisítette meg. Mindezek mellett külmérete mégis mérhető volt. Legalább 25 m hosszú és 5–7 m széles volt. Benne pedig minimálisan 4 helyiség található, amelyek közül az egyikben, a legészakabbiban, a megsemmisültben, kályhacsempékkel készült kemence volt. Szerencsés módon azonban a ház leégésekor a kályha felépítménye D felé, a bolygatatlan rész felé dőlt el. A házat jól érzékelhető módon egy É-i lakó- és egy D-i gazdasági traktus alkotta egy közös tetőzet alatt. A lakórészt legalább két alkalommal átépítették-bővítették. Az épületszerkezet a gazdasági részen teljesen egyértelműen alapárkokba állított oszlopok segítségével, sárvakolattal készült. Valószínűleg az oszlopok közeit befönték, mivel nem álltak elég közel egymáshoz. Sajnos azonban a fonadékozás nyomát őrző, másodlagosan kiégett sárvakolatdarab nem ismert az itteni omladékból. A lakótraktus építési módja nem ilyen egyértelmű. Az egykori belső járósinttől 40–50 cm, sőt helyenként 70 cm mély alapárkokban csupán egy-egy cölöp helye került elő. Az alapár-

kokban az épület paticsos omladéka volt. Ez vagy egy éghető falszerkezet pusztulása, vagy későbbi beavatkozás során kerülhetett bele. Az éghető falszerkezetnek egyértelmű nyoma nem került elő. Ennek megfelelően igen valószínű, hogy az épület pusztulása után a még használható építési anyagot kinyerték az alapárkokból. Ez Perkáta esetében szinte biztosan a kő lehetett. Ennek a portának a pincéit is ismerjük. Három pince is tartozott hozzá a löszdombba bevájva. A leghosszabb a 17 m-t is meghaladta. Ezeknek a pincéknek a szerkezete vegyesen épített, illetve vájt volt. Kettőnek a bejárati részénél, egy hosszabb szakaszon faoszlopok, cölöpök tartották a mennyezetet, majd ezt követte a vájt szakasz. A harmadik pince teljesen más szerkezetű volt. Bejárata csak a domb magasabb részéről volt, itt azonban 4 nagy méretű cölöp vagy cölöpköteg helye került elő. Úgy tűnik, hogy egy aknán levezető lépcsőn lehetett bejutni. A három pince nem üzemeltetett egyszerre, mert vagy a bejutás volt akadályozva a másik által, vagy a pincével vágtak bele egy már beszakadt társába. Pusztulásuk előtt mindhárom szisztematikusan kiürítették és mindegyik természetes módon szakadt be önmagába. Az egykoron a tetőzetet alkotó földtömeget és a telenként rajta képződő korhadt növényi maradványok barnás elszíneződésű sávjait jól lehetett azonosítani. A házhoz és pincéihez tartozó telek méretét nem sikerült azonosítani. Lehetséges, hogy nem volt körülárkolva, de egy esetleg ekként értelmezhető árok feltárása megtörtént. Több hasonló porta vagy épület azonosítása nem volt lehetséges, de a patak felé további – földfelszíni házmaradványként is értelmezhető – jelenségek kerültek elő. Ezekből épület- vagy építményszerkezetet azonosítani a feltáráson nem lehetett. Akár az is elképzelhető, hogy a teljes, a Pistolai-patak partján elterülő, feltárt domboldal csupán egy portának a létesítményeit tartalmazta, bár ebben az esetben a porta telke legalább 110×40 m-es kellett, hogy legyen. Ennek a területnek az értelmezése más okból is nehézkes. A dombtető felől a Pistolai-patak felé egyre vastagodó hordalék, vagyis az elmúlt évezredekben az erózió által lemosott földréteg fedte a területet, amelyben így a régészeti jelenségek többnyire csupán halvány árnyalati különbségként jelentek meg. Ez az erózió mindemellett jól kimutathatóan újra és újra elfedte, lemosta, átkeverte a területet a bronzkortól a második világháborúig biztosan kimutathatóan.

Nem ennek a feltárásnak az eredménye, de szervesen hozzátartozik a késő középkori településhez, hogy az eredeti patakmeder felett egy-korban egyelőre nem meghatározható, illetve a római kor utánra keltezhető – feltételeken hídnak azonosítható jelenség került elő, amely megfelelő, állandó kapcsolatot teremthetett a patak két oldalán elterülő késő középkori településrészek között.

A középkori település életének a török hódoltság vetett véget. Ezt támasztják alá az írásos források és a régészeti adatok is. Törökkori leletanyag nem került elő, bár az írott források alapján, ha kis mennyiségben is, de mégis lehetett volna rá számítani. Az elnéptelenedés, illetve elhagyás a leégett létesítmények ellenére is viszonylag békésnek tekinthető. Semmilyen nyom sem utalt arra, hogy váratlan támadás érte volna a terüle-

tet, inkább szisztematikusan kiürítettnek tűnnek az építmények. Igen valószínű, hogy az egykori tulajdonosok még időben el tudták hagyni a lakhelyüket az értékeikkel együtt.

KOVÁCS LORÁND OLIVÉR⁷⁰

275. Petőmihályfa határa (Vas megye) B, Á, I

2011. május 24-én a Vasvár kistérség szélessávú hálózat infrastruktúra kialakításához kapcsolódó földmunkák során régészeti megfigyelést végeztünk.

Felső-sziget (KÖH 79647): Petőmihályfától K-re, Hegyhát-szentpéter irányában húzták a közműárkot, a műúttal párhuzamosan, ezen a szakaszon az úttól D-re pár m-re. Az árok átlagban 60–70 cm széles, és 110–120 cm mély volt. A növényzet dús, a humuszoslaskor kidobott földet közvetlenül az árok széléhez rakták. További terepbejárásra nem volt lehetőség. Az átlag 25–40 cm vastag humusz alatt barna, barnásszürke agyag található. A Felső-sziget nevű határrészén, a Hosszú-rét nevű lelőhelytől K-re, a közműárok két objektumot vágott keresztül. Az egyik esetben az árok nyomvonalában csaknem 7,5 m hosszan tudtuk követni a jelenséget, innen több őskori, bronzkori kerámiatöredék került elő. Ettől az objektumtól Ny-ra kb. 20 m-re az árokban egy kb. 120 cm hosszan átvágott gödör metszetét figyeltük meg, melyből nem került elő leletanyag. Mindkét jelenség esetében azok mélysége meghaladta a közműárokét.

Hosszú-rét (KÖH 79649): A falu foci pályájával majdnem szemben figyeltük meg a jelenséget. A közműárok É-i metszetfalában kb. 2 m széles, a humusz réteg alatt 50–60 cm mély objektumot dokumentáltunk. Az objektum az előkerült kerámiaképek alapján kora Árpád-kori.

Munkatárs: Kőszegi Ádám régésztechnikus.

FARKAS CSILLA

276. Pécs, Apáca utca 21. (KÖH 26807) (Baranya megye) Kö, Ú

A Ciszterci Szent Margit Óvoda udvara alatt ÉNy–DK irányú pinceág húzódik. A pinceág É-i oldala mellett jelentős mennyiségű földkimosódást észleltek, amely életveszélyessé tette az óvoda hátsó udvarának használatát.

Az egyházi óvoda hátsó udvarában, a telek K-i felében a felszín lépcsőzetes kialakítású, egy K–Ny irányú támfal tartja az É-i oldalon magasabban emelkedő földtömeget. A támfal a D-i oldalról nézve 2,40 m magas az ottani felszíntől, É-ről 1,10 m. A támfal É-i oldala mellett jelölték ki a 2×2 m alapterületű akna helyét.

A terület Sopianae késő római kori É-i temetőjének és a középkori városnak a területére esik, kiemelten védett régészeti lelőhely. Római sírokkal, sírépítményekkel, középkori épületmaradványokkal, településhez kapcsolódó egyéb jelenségekkel lehetett előzetesen számolni.

A régészeti megfigyelést 2011. október 3–10. között végeztük. A mai felszíntől 3 m-es mélységben jelentkezett a természetes altalaj, amelyben régészeti objektum nem jelentkezett. Az akna oldalfalait dokumentáltuk, tisztázottá vált a rétegződés, amelyet az É-i és K-i szelvényfalban tudtunk nyomon követni.

A D-i metszetfalban a kőből épített támfal található, alja 2,40 m mélységben van a felszíntől. A Ny-i aknafalban közvetlenül a felszín alatt jelentkezett egy kőfal, alapozása alja 1,1 m mélységben volt. Alatta, a Ny-i metszet D-i felében egy korábbi kőfal visszabontott csonkja látszott. A visszabontás szintjén a D-i oldalon jelentkező fal kiszélesedik. Az alsó falcsomok mellett ugyanaz a töltésföld jelentkezik, mint ami az É-i és K-i metszetfalban látszik. A föld a sérült fal helyére került, így a töltésföld annál későbbi. A felső falat viszont belealapozták a töltésföldbe, így a fal a töltésföldnél későbbi. Az alsó fal alatt a római kor utáni sötétszürke humuszos-iszapos feltöltődést figyeltük meg. Az alsó fal valószínűsíthetően középkori eredetű, a felső egyértelműen újkori építésű. A D-i oldal támfalának földfelszíni része a téglák alapján egyértelműen újkori, a felszín alatt a felső (szűkebb) rész is annak tekinthető, az alsó, kiszélesedő rész esetleg korábbi.

TÓTH ISTVÁN ZSOLT

277. Pécs, Aranyos Mária kápolna (KÖH 26950) (Baranya megye) Á, Kk, Kú, Ú

A pécsi püspökvár É-i részén, az Aranyos Mária kápolna környezetében a Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeumának munkatársai végeztek falkutatást a romok helyreállítása kapcsán. A kutatás során megállapítottuk, hogy a kápolna helyén, és tőle Ny-i, É-i és D-i irányban egy, vagy több, a kápolnánál korábbi, több periódusú épület maradványai találhatóak. A kápolnával egykorú és annál későbbi középkori falakat valamint két, a kápolna bontását követő periódust is meg tudtunk különböztetni. Az épületmaradványok a kápolna Ny-i, É-i és K-i oldalán egymással nem hozhatóak egyértelmű összefüggésbe, ezért csak különálló periodizációjukra van mód.

A kutatás során egyértelműen megállapíthattuk, hogy a székesegyház É-i oldalán, a kora középkori püspöki palota és a barokk magtár közti terület már a 14. század előtt is be volt építve. A legkorábbi falmaradvány feltehetően még a 13. századnál korábbi időszakból származik, ez egy támfal lehetett, amely a 11. századi püspöki lakótoronytól É-ra húzódott. Jelentősebb beépítésre a 13. században került sor. Ekkor a terület ÉNy-i részén egy igényes kialakítású épületet emeltek, amelynek padlózatát vörösmárvány- és márgalapokkal burkolták. Az épület É-i fele a későbbi belső várfal alá esik. Elképzelhető, hogy ezzel az épülettel áll összefüggésben az a támpilléres kerítésfal is, amely a terület DK-i részén került elő. Az épület fennmarad falcsomkjainak alaprajzi elhelyezkedése, és vörösmárványpadlója alapján nagy valószínűséggel templomépületként értelmezhető. Mivel a későbbiekben lényegében ezt váltotta fel az Aranyos Mária kápolna, amely püspöki palotakápolnaként épült, joggal feltételezhetjük, hogy már ez a 13. századi templom is a püspöki palotakápolna szerepét töltötte be. Ezt az épületet még a 14. század közepe előtt Ny felé kétszer is kibővítették, majd

⁷⁰ A konzulensek és a munkatársak teljes névsorát lásd: RKM 2010, 326.